

Erzurum İli Tarım İşletmelerinin Bazı Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Araştırılması Üzerine Bir Araştırma

Okan DEMİR Zinnur GÖZÜBÜYÜK
Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Erzurum
e-posta: odem_1999@yahoo.com

Geliş Tarihi/Received:25.10.2012

Özet: Bu çalışmanın amacı; Erzurum yöresinde tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesidir. Çalışmanın materyalini, tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenen 132 adet tarım işletmesinden anket yöntemiyle elde edilen veriler oluşturmaktadır. Verilerin değerlendirilmesi kuzey, orta ve güney ilçeleri olmak üzere üç kategoride yapılmıştır. Değerlendirme sonunda sosyo-ekonomik parametrelerin (eğitim, konut özellikleri, beslenme, dayanıklı tüketim malzemeleri, sosyal güvenlik) kuzeyden güneye doğru gidildikçe olumsuzlaştığı belirlenmiştir. Sonuç olarak, bölgenin sosyo-ekonomik yapısını dikkate alan entegre katılımcı kırsal kalkınma projelerinin uygulanması önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: Erzurum, Tarım İşletmeleri, Sosyo-Ekonomik Yapı

A Study on Investigation of the Some Socioeconomic Attributes of the Farm Enterprises in Erzurum

Abstract: The aim of this study was to investigate the socioeconomic attributes of the farm enterprises in Erzurum province. Study data were collected from the 132 farms determined through stratified sampling method. Evaluation of the data was performed in three categories as of northern, southern and central districts. As a result of the study, it was seen that socioeconomic parameters such as education, farm building characteristics, nutrition, consumer durables, social security, etc., were getting worsen as one traveled from the north to the south. In conclusion, implementation of integrated participatory rural development schemes was suggested.

Key words: Erzurum, farm enterprises, socio-economic structure

1. GİRİŞ

Kalkınma ve onun önemli göstergelerinden olan yaşam kalitesinin yükseltilmesi bütün toplumların temel amacıdır. Fakat hedef kitlenin yaşam kalitesinin artırılabilmesi öncelikle, muhatabın bütün yönleriyle analiz edilmesi ve sosyo-ekonomik yapısının belirlenmesiyle mümkündür.

Son yıllarda Türkiye’de kırsal alan ve kırsal nüfus çalışma ve kalkınma konusu olarak ele alınmış bulunmaktadır. Çünkü toplumun kalkınması ve ileri bir atılım yapması büyük ölçüde onu meydana getiren kırsal nüfusun yaşam standartlarının yükseltilmesi ve bilinçlenmesi ile mümkündür (DPT, 2000).

Türkiye’ de kırsal kesime gerçekçi yaklaşımlarda bulunacak araştırmalara ihtiyaç büyüktür. Köylerin sosyal ve ekonomik yönden arzu edilen düzeye çıkarılması, köye götürülen hizmetlerin daha etkili, ihtiyaç ve şartlara uyumlu olması ancak köy toplumunun çeşitli özellikleri hakkında geçerli ve objektif bilgilere sahip olmakla mümkündür (Ayyıldız, 1975).

Bu çalışmada hem Türkiye genelinde hem de içinde yer aldığı Doğu Anadolu coğrafyasının önemli yörelerinden biri olan, Erzurum İli tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısının ne olduğu tespit edilmiş ve sağlıklı önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, Erzurum ili ve ilçelerine bağlı bazı köylerde toplam 132 işletme üzerinde yapılan anket çalışmasının bulguları çeşitli değişkenlere göre yorumlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın materyalini araştırma alanında amaca yönelik olarak seçilen tarım işletmelerinden anket yöntemi ile derlenen veriler oluşturmuştur. Anket çalışmaları 2006-2007 yıllarında uygulanmıştır. Ayrıca konuyla ilgili yapılmış araştırma ve inceleme sonuçları ile istatistiklerden de yararlanılmıştır.

Bu çalışmada örnekleme amacıyla ana kitleyi (populasyon) kendi içinde homojen tabakalara ayırıp varyansı küçültmeye yarayan ve dolayısıyla örneğin populasyonu daha iyi temsil etmesini sağlayan tabakalı (kademeli) tesadüfi örnekleme yöntemi %90 güven sınırıyla kullanılmıştır (Yamane, 1967; İşçil, 1977).

Araştırma materyalinin büyük bir kısmını örneğe alınan işletmelerden toplanan veriler oluşturmuştur. Veri toplama aşamasında kişisel görüşme (Anket) yöntemi esas alınmış ve anket formu kullanılmıştır. Anket formu olarak çalışmanın amaçları gözeticilerle, gerekli tüm konuları içeren bir form geliştirilmiştir.

Araştırma kapsamında yer alan işletmeler için doldurulan anket formları tek tek incelenerek, gerekli kontrol, tamamlama ve düzenleme işlemleri yapılarak bilgiler daha önceden hazırlanmış döküm çizelgelerine aktarılmıştır.

Toplanan bilgiler, hazırlanan indeks ve ağırlıklar yardımıyla araştırmanın amacına uygun noktalara varmada yardımcı olabilecek değişkenlere dönüştürülmüştür. Kişi başına ortalama kalori miktarı, ailede tüketilen gıda maddeleri miktarının kalori değerleriyle çarpılmasıyla bulunan toplam kaloringin, ailedeki birey sayısına bölünmesiyle bulunmuştur.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma populasyonunu Erzurum İli tarım işletmeleri teşkil etmektedir. Populasyonu örnekleme yönelik olarak, tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemiyle örnek çekilişi gerçekleştirilmiş olup toplam örnek sayısı 132 olarak tespit edilmiştir. Populasyon 5 alt gruba ayrılmış ve her alt grup için örnek sayısı grubun nispi ağırlığı dikkate alınarak belirlenmiştir. Her grup için %10 yedek işletme belirlenmiş, uygulama sonucunda değerlendirilen anket sayısı, dağılımı bozmayacak şekilde örnekleme sonucuyla aynı tutulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Örnekleme sonucu anket uygulanan işletme sayısı

Tabaka No	Tabaka Alt ve Üst Sınırları (da)	Tabakaya Düşen Anket Sayısı	Anket Yapılacak İşletme Sayısı	Uygulanan Anket Sayısı	Değerlendirilen Anket Sayısı
I	0-30	36	40	37	36
II	31-60	35	39	38	35
III	61-90	26	29	26	26
IV	91-120	14	15	16	14
V	120+	21	23	21	21
Toplam	-	132	146	138	132

Anketlerin değerlendirilmesinde, örneklemede esas alınan tabakalamanın dışında, Erzurum İli, sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan birbirinden farklılık gösteren üç grupta (Kuzey, Orta ve Güney) ele alınmıştır. Kuzey grubu 48, Orta 44 ve Güney 40 işletme ile temsil edilmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Değerlendirme gruplarına işletmelerin dağılımı

İşletme Grubu	Uygulanan Anket Sayısı
Kuzey*	48
Orta**	44
Güney***	40

* İspir, Pazaryolu, Tortum, Uzundere, Oltu, Narman, Şenkaya, Olur

** Aşkale, Ilıca, Merkez, Pasinler, Köprüköy, Horasan

*** Tekman, Hınıs, Karayazı, Karaçoban, Çat

Müteşebbislerin ortalama yaşları kuzey ve orta grupta 53, güneyde ise 46'dır. Mesleki tecrübeye açısından ortalama 36.6 yıl ile orta grup önde gelirken kuzey ve güney (30.8, 29.7)

grupları onu takip etmektedir. Müteşebbislerin eğitim durumları bakımından gruplar birbirine yakın eğilim göstermektedirler. Müteşebbislerin, ortalama %90'ına yakını ilkokul ve daha düşük eğitim seviyesindedirler (Tablo 3).

Tablo 3. İşletme gruplarına göre müteşebbislerin nitelikleri (Ortalama)

İşletme Grubu / Özellikler	Yaş	Mesleki Tecrübe (yıl)	Öğrenim Durumu Dağılımı (%)				
			Yok	Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise
Kuzey	53.83	30.78	12.5	12.5	66.7	8.3	0.0
Orta	53.48	36.57	4.6	13.6	72.7	0.0	9.1
Güney	46.38	29.65	12.5	22.5	50.0	5.0	10.0

Hanehalkı sayısı veya aile genişliği bakımından, kuzey grubu ortalama 4.69 kişi, orta grup 6.83 ve güney 8.95 kişiden oluşmaktadır. Aile bireylerinin cinsiyet dağılımında, kuzey ve orta gruplarda erkek nüfusu fazlayken güney grupta kadın nüfusu daha fazladır (Tablo 4).

Tablo 4. İşletme gruplarına göre ortalama hanehalkı sayısı ve cinsiyet dağılımı

İşletme Grubu / Özellikler	Ortalama Toplam Nüfus (Adet)	Erkek		Kadın	
		Adet	%	Adet	%
Kuzey	4.69	2.46	52.46	2.23	47.54
Orta	6.83	3.88	56.71	2.96	43.29
Güney	8.95	4.18	46.70	4.77	53.30

Aile bireylerinin yaşları dağılımı itibarıyla, işletme gruplarının toplam nüfusun yaklaşık %40-50'sinin tarımsal açıdan aktif nüfus (15-49 yaşları) olduğu anlaşılmaktadır. Kuzey grubu işletmelerde yaşlı nüfus oranı fazlalaşırken, bu durumun tam tersi olarak güney işletmelerde genç nüfus oranının artmakta olduğu görülmektedir (Tablo 5). Bu durum, kuzey grubu işletmelerde nüfus artış hızının düşük olmasının yanısıra emekliler bölgesi olması ve genç nüfusun yöre dışında çalışıyor olması şeklinde izah edilebilir.

Tablo 5. İşletme gruplarına göre hanehalkının yaşları dağılımı

İşletme Grubu / Özellikler	Yaş Grupları							
	0-6		7-14		15-49		50+	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Kuzey	0.46	9.84	0.58	12.30	2.27	48.36	1.38	29.51
Orta	0.88	12.80	1.17	17.07	3.42	50.00	1.38	20.12
Güney	1.86	20.81	2.05	22.84	3.91	43.65	1.14	12.69

Hanehalkının işletme grupları ve cinsiyete göre eğitim durumları incelendiğinde erkeklerin kadınlara göre daha fazla eğitim aldıkları görülmektedir (Tablo 6). Ayrıca eğitim seviyesi, sadece müteşebbislerin değerlendirilmesinin yapıldığı Tablo 3'e göre yükselmiştir. Yani ailenin eğitim seviyesi zamanla birlikte yükselmiştir.

Tablo 6. İşletme gruplarına ve cinsiyete göre hanehalkının eğitim dağılımı

İşletme Grubu / Özellikler	Öğrenim Durumu (%)					
	Yok	Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise ve üzeri	
Kuzey	Kadın	20.75	16.98	50.94	3.77	7.54
	Erkek	10.34	6.90	48.28	10.34	24.13
Orta	Kadın	25.00	25.00	46.67	3.33	0.00
	Erkek	2.35	7.06	58.82	12.94	18.82
Güney	Kadın	32.10	7.41	53.09	3.70	3.70
	Erkek	7.59	11.39	54.43	12.66	13.92

İşletmelerde kişi başına yılda tüketilen gıda maddeleri dağılımı incelendiğinde, tüketimin ağırlıklı olarak hububata dayalı olduğu görülecektir. Kişibaşına ortalama yıllık un tüketimi kuzeyde 183, orta hatda 193.3 ve güney hatda 185 kilogramken, kırmızı et tüketimi sırasıyla 8.1, 8.6 ve 5.1'dir (Tablo 7). Kuzey'den güney hatda gidildikçe beslenme dengesinin

hububat lehine bozulduğu görülmektedir. Bu durum, hane başına düşen nüfus ile doğru orantılı olarak değişmektedir.

Tablo 7. İşletme gruplarına göre kişi başına ortalama temel gıda tüketimi (Kg/Yıl)

Gıda Maddeleri	İşletme Grupları		
	Kuzey	Orta	Güney
Un	183.0	193.3	185.0
Kırmızı Et	8.1	8.6	5.1
Tavuk	6.6	6.1	6.9
Peynir	17.7	12.8	7.5
Yumurta (Adet)	136.3	131.8	85.8
Tereyağı	11.6	12.3	6.6
Sebze	18.6	11.9	7.9
Meyve	17.0	8.9	5.6
Bakliyat	14.4	9.6	8.2
Şeker	26.3	23.9	20.6
Patates	61.5	53.9	51.6
Makarna	6.2	6.2	4.0
Sıvı Yağ	8.0	3.4	1.6
Margarin	1.8	1.1	3.4
Pirinç	8.4	6.7	4.4
Bulgur	6.9	4.9	9.6
Zeytin	5.6	2.7	1.7

Günlük ortalama kalori tüketimi de hane başına düşen nüfus ile ters orantılıdır. Kuzeyden güneye gidildikçe ortalama nüfus artarken tüketilen günlük kalori miktarı düşmektedir. Günlük kalori tüketiminin genel işletmeler ortalaması 2414.2 iken, bu miktar kuzeyde 2690.9, orta hatda 2468.4 ve güneyde 2197.8'dir (Tablo 8).

Tablo 8. İşletme gruplarına göre kişi başına düşen günlük ortalama kalori miktarı

İşletme Grubu / Özellikler	Günlük Kalori Tüketimi (cal)
Kuzey	2690.9
Orta	2468.4
Güney	2197.8
Nüfus Ağırlıklı Ortalama	2414.2

Yaşam standartları açısından diğer bir önemli değerlendirme kriteri de yaşam alanı olan evlerin nitelikleridir. Araştırma bölgesinde betonarme evlerin dışında taş-toprak ve biriketten yapılmış evler de bulunmaktadır. İncelenen işletmelerde kuzeydeki evlerin %53.8'i, orta hatda %62.5'i ve güneyde %95.4'ü taş-toprak veya biriketten yapılmıştır ve evler minimum 25 yıllıktır. Alan olarak 100 m²'nin üzerinde ve ortalama minimum 3.32 odalıdır. Evlerin fiziksel standartlarında da kuzeyden güneye doğru önemli düşüşler yaşanırken, kuzeyde evlerin %73.1'i çatılı, güneyde ancak %31.8'i çatılıdır (Tablo 9).

İncelenen işletmelerde, evlerin tamamında mutfak, ayrı bir bölüm olarak bulunmazken, kuzeyin %88.5, orta hattın %75 ve güneyin ise ancak %18.2'sinde bulunmaktadır. Keza, evlerin yine tamamında banyo bulunmamaktadır. Sırasıyla kuzeyden güneye doğru evlerin %30.8, 12.5 ve 68.2'sinde banyo bulunmamaktadır. Kırsal kesimde geleneksel olarak tuvalet, ev dışında ayrı bir bölüm olarak inşa edilmektedir. Son yıllarda bu eğilim azalmakla birlikte, evlerin kuzeyde %42.3, orta hatda %25 ve güneyde %77.3'ünde tuvaletler dışarıdadır. Kırsal kesimde işletmelerin tamamı için en önemli ev unsurlarından birisi, tandır'dır. İşletmelerin tamamına yakınının (%83.3-%95.5) tandırı bulunmakta, olmayanlar ise bu ihtiyacı komşularından gidermektedirler. Şebeke suyu, kırsal kesimin en öncelikli ihtiyaçlarının başında gelmektedir. İncelenen işletmeler içerisinde kuzeyde şebeke suyu bulunmayan işletme yokken, orta hatda işletmelerin %16.7, güneyde ise %59.1'inde şebeke suyu bulunmamaktadır. Araştırma bölgesinde sıcak su kaynağı olarak; soba, tandır, ocak ve şofben kullanılmaktadır. İşletmelerin kuzeyde %76.9, orta hatda %83.3 ve güneyin tamamında hemen sıcak su temin edebileceği bir kaynağı bulunmamaktadır (Tablo 10).

Tablo 9. İşletme gruplarına göre evlerin bazı özellikleri

İşletme Grubu / Ev Özellikleri	Yapı Tarzı (%)			Kullanım Süresi (Yıl)	Alan (m ²)	Oda Sayısı	Çatı Durumu (%)	
	Beton	Taş-Toprak	Biriket				V	Y
Kuzey	46.2	53.8	0	27.5	105.4	3.62	73.1	26.9
Orta	37.5	58.3	4.2	28.4	125.3	3.92	54.2	45.8
Güney	4.6	81.8	13.6	28.0	106.0	3.32	31.8	68.2

V: Var, Y: Yok

Tablo 10. İşletme gruplarına göre evlerin bazı özellikleri

İşletme Grubu	Ev Özellikleri Nispi Dağılımı (%)											
	Mutfak		Banyo		Tuvalet		Tandır		Şebeke Suyu		Sıcak Su Kaynağı	
	V	Y	V	Y	İ	D	V	Y	V	Y	S+T+O	Ş
Kuzey	88.5	11.5	69.2	30.8	57.7	42.3	92.3	7.7	100.0	0	76.9	23.1
Orta	75.0	25.0	87.5	12.5	75.0	25.0	83.3	16.7	83.3	16.7	83.3	16.7
Güney	18.2	81.8	31.8	68.2	22.7	77.3	95.5	4.5	40.9	59.1	100.0	0

V: Var, Y: Yok; İ: Ev İçinde, D: Ev Dışında; S+T+O: Soba+Tandır+Ocak, Ş: Şofben

İşletmelerde incelenen diğer bir parametre, temel ev eşyalarını kullanma durumlarıdır. İncelenen işletmelerde, eşyaların kullanılma durumu açısından en düşük standartta bulunan grupta, güneydir. Bölgedeki kullanılma durumuna göre en temel eşya olan buzdolabı kuzeydeki hanelerin %92.3'ünde, orta hattın %91.7'sinde mevcutken güneyde incelenen hanelerin sadece %72.7'sinde bulunmaktadır. Kuzey grubunda bulunan işletmelerde en yaygın eşyalar sırasıyla buzdolabı, sabit telefon ve televizyon, orta grupta buzdolabı, televizyon, otomatik çamaşır makinası ve sabit telefonken güney grupta ise bu sıralama sabit telefon, televizyon ve buzdolabı şeklindedir. Bulundurulma oranı en düşük olan eşya, bütün gruplarda cep telefonudur ve bu sonuç cep telefonu erişiminin henüz tam olarak yaygınlaşmamış olması sebebiyledir (Tablo 11).

Tablo 11. İşletme gruplarına göre hanelerin eşya kullanma durumları (%)

Ev Eşyaları	İşletme Grupları					
	Kuzey		Orta		Güney	
	V	Y	V	Y	V	Y
Buzdolabı	92.3	7.7	91.7	8.3	72.7	27.3
O.Çamaşır Makinası	61.5	38.5	87.5	12.5	31.8	68.2
Fırın	69.2	30.8	79.2	20.8	45.5	54.5
Elektrikli Süpürge	65.4	34.6	83.3	16.7	31.8	68.2
Sabit Telefon	92.3	7.7	87.5	12.5	90.9	9.1
Cep Telefonu	42.3	57.7	37.5	62.5	22.7	77.3
Televizyon	80.8	19.2	91.7	8.3	77.3	22.7
Uydu Anteni	53.8	46.2	41.7	58.3	59.1	40.9

Hanehalkının sağlık güvencesinin bulunup bulunmaması önemli bir göstergedir. İncelenen işletmelerde kuzeyden güneye doğru sağlık güvencesi varlığı da düşmektedir. Kuzey grubunda hanehalkının %50'si SSK, Bağkur veya özel bir sağlık sigortasına, %34.6'sı yeşil karta sahip, %15.4'ü ise herhangi bir sağlık güvence sistemine bağlı değildir. Orta grupta bu oranlar %33.3, 45.8 ve 20.8 iken güney grupta %13.6, %50 ve %36.4'tür (Tablo 12).

Tablo 12. İşletme gruplarına göre hanehalkının sağlık güvencesi durumları

İşletme Grubu	Sağlık Güvencesi Durumu (%)		
	SSK – Bağkur - Özel	Yeşil Kart	Güvencesiz
Kuzey	50.0	34.6	15.4
Orta	33.3	45.8	20.8
Güney	13.6	50.0	36.4

Yörede, ısınmada odun ve kömürün yanısıra tezek ve geven de kullanılmaktadır. Yakıt olarak odun, kuzey grubun %88.5'inde, orta grubun %45.8'inde ve güney grubun %45.5'inde, kömür sırasıyla %30.8, %58.3 ve sıfır, tezek %65.4, %87.5 ve %100, geven ise işletmelerin sırasıyla %50.0, %75.0 ve %77.3'ünde kullanılmaktadır (Tablo 13). Yine, kuzey gruptan güneye ilerledikçe, ısınmada odun ve kömür kullanan işletmelerin azaldığı, tezek ve geven kullanan işletmelerin arttığı görülmektedir.

Tablo 13. İşletme gruplarına göre ısınmada kullanılan yakıt türü (%)

İşletme Grubu	Isınmada Kullanılan Yakıt Türü			
	Odun	Kömür	Tezek	Geven
Kuzey	88.5	30.8	65.4	50.0
Orta	45.8	58.3	87.5	75.0
Güney	45.5	0.0	100.0	77.3

İşletme arazisi, vazgeçilemez üretim faktörlerindedir. Arazinin miktar ve nitelikleri, işletmenin yapacağı faaliyetleri, üreteceği ürünleri ve dolayısıyla gelir durumunu belirleyen en önemli faktördür (Demir, 2010). Araştırmaya konu olan işletmelerin arazilerinin çoğunluğu kuru şartlardadır. Kuzey grup işletmelerin, ortalama 32.4 da sulu 56.9 da kuru, orta grubun 49.9 da sulu 64.4 da kuru ve güney grubun 19.2 da sulu 63.0 da kuru arazileri bulunmaktadır. Mülk arazilerin ortalama olarak kuzey grupta %36.3, orta grupta %43.7 ve güney grupta %23.4'ü suludur. Ortalama parça sayısı kuzeyde 7.7, orta grupta 7.4 ve güney grupta 4.0'tür (Tablo 14). İşletme arazisi kavramı, işletmenin kullanımında olan toplam araziye ifade etmektedir. Yani bir işletmenin arazisi; mülk araziye kiraya ve ortağa tutulan arazinin ilavesi ve kiraya ve ortağa verilen arazinin çıkarılmasıyla elde edilir. Bu yaklaşımla kuzey grupta bulunan işletmelerin ortalama 97.8 da, orta grubun 127.2 da ve güney grubun 96.0 da işletme arazisi bulunmaktadır.

Çizelge 14. İşletme gruplarına göre arazi miktar ve özellikleri

İşletme Grubu	Arazi Miktar ve Özellikleri				
	Sulu (da)	Kuru (da)	Parça Sayısı (Adet)	Kiraya veya Ortağa Tutulan (da)	Kiraya veya Ortağa Verilen (da)
Kuzey	32.4	56.9	7.7	13.3	4.8
Orta	49.9	64.4	7.4	22.7	9.8
Güney	19.2	63.0	4.0	21.1	7.3

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Erzurum ili tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik özelliklerinin araştırıldığı bu çalışmada, anket yoluyla toplanan verilerin değerlendirilmesi esas alınmıştır. Erzurum İlini temsilen tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenen 132 adet anket tabakalar esas alınarak uygulanmış, değerlendirmede tabakalar değiştirilmiştir. Kuzey, orta ve güney gruplar adı altında, işletmelerin bulunduğu coğrafi konum farklılığının aynı zamanda ekonomik ve sosyolojik farklılığa da işaret ettiği varsayılarak tabakalandırma yapılmıştır.

Çalışmanın konusu olan tarım işletmeleri, gerek ekonomik gerekse toplumsal açıdan kaynakları en kısıtlı olan kesimi oluşturmaktadır. Araştırma bölgesinde, sosyo-ekonomik parametreler kuzeyden güneye doğru gidildikçe olumludan olumsuzya ya da olumsuzdan daha olumsuzya doğru yönelmektedir.

İncelenen işletmelerde müteşebbis yaş ortalaması kuzeyden güneye 53, 53 ve 46 iken mesleki tecrübe de kuzeyden güneye azalmaktadır. Müteşebbislerin eğitim seviyesi düşüktür. Kırsal kesimin artık bir klasiği olarak, her üç grupta da erkeklerin kadınlardan daha fazla eğitim aldıkları görülmekle birlikte ailenin eğitim dağılımının müteşebbislerin eğitim dağılımına göre yükseldiği görülmektedir. Dolayısıyla bulgular, yörede ciddi düzeyde bir eğitim sorunu olduğunu göstermektedir. Bölgede yaşanan, ekonomik yoksulluk ve genel yoksulluk gibi sorunların üzerinde yeşerdiği zeminin temel özelliğinin, eğitim düzeyi düşüklüğü ya da hiç örgün eğitim alınmamış olma olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çünkü örgün eğitim, başta bireye kendi ayakları üzerinde durabilecek bilgi ve yetenekleri kazandırmanın ötesinde, bireyin kendisi, ailesi, çevresi, ülkesi ve hatta dünya hakkında bilgiler edinmesini sağlayan en önemli araçtır. İleride, bedeli çok yüksek olacak olan eğitimsizliğin, zaman geçirilmeden çözümlenebilmesi, bireyin katılımcılık ve üretkenliğini artırabilecektir (Taluğ, 1975; Tuğaç, 1970). Yörede özellikle gençler ve kadınlar için temel eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve beceri kazandırma programlarının uygulanması bir zorunluluktur.

Ortalama aile genişliği bakımından kuzeyden güneye gidildikçe artış gözlenmektedir ve güney grubun ortalama aile genişliği neredeyse kuzey grubun iki katıdır. İşletme başına nüfus artışına bağlı olarak beslenme rejiminin de değiştiği görülmektedir. Beslenme rejimi açısından bütün grupların hububat ağırlıklı beslendikleri ve hububatla beslenme oranının

kuzeyden güneye ilerledikçe arttığı belirlenmiştir. Bu orana bağlı olarak kişi başına günlük kalori tüketimi de kuzeyden güneye gidildikçe azalmaktadır.

Araştırma bölgesinde betonarme evlerin dışında taş-toprak ve biriketden yapılmış evler de bulunmaktadır. İncelenen işletmelerde kuzeydeki evlerin %53.8'i, orta hatda %62.5'i ve güneyde %95.4'ü taş-toprak veya biriketden yapılmıştır. Evlerin fiziksel standartlarında da kuzeyden güneye doğru önemli düşüşler yaşanırken, banyo, tuvalet, şebeke suyu, tandır, sıcak su kaynağı vb. bütün kriterler açısından düşüş eğilimi devam etmektedir.

İşletmelerde incelenen diğer bir parametre, dayanıklı tüketim malzemelerini kullanma durumlarıdır. İncelenen işletmelerde, eşyaların kullanılma durumu açısından en düşük standartta bulunan gurup, güneydir. Bölgedeki kullanılma durumuna göre en temel eşya olan buzdolabı kuzeydeki hanelerin %92.3'ünde, orta hattın %91.7'sinde mevcutken güneyde incelenen hanelerin sadece %72.7'sinde bulunmaktadır.

Hanehalkının herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olup olmaması önemli bir göstergedir. İncelenen işletmelerde kuzeyden güneye doğru sosyal güvenlik varlığı da düşmektedir. Kuzey grubunda hanehalkının %50'si SSK, Bağkur veya özel bir sağlık sigortasına, %34.6'sı yeşil karta sahip, %15.4'ü ise herhangi bir sağlık güvence sistemine bağlı değildir. Orta grupta bu oranlar %33.3, 45.8 ve 20.8 iken güney grupta %13.6, %50 ve %36.4'tür.

Sonuç olarak; yörede yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve mevcut tablonun zararlarını bertaraf etmek için kısmi yaklaşımlardan ziyade entegre bir kırsal kalkınma projesinin uygulanması gerekmektedir. Uygulanacak projenin, yerel dinamikleri harekete geçirerek halk-devlet dayanışmasının yoğun olarak yaşandığı, katılımcı kırsal kalkınma stratejisi ile planlanmış ve altyapı/konut yatırımlarından ürün değerlendirmeye kadar bütüncül ve geniş bir perspektifle ele alınması gerekmektedir (Özkaya vd., 1998). Kırsal kalkınma projesi uygulanacak bölgenin sosyal ve kültürel yapısını bilen, kırsal kalkınma projelerine sürdürülebilir kalkınma ruhunu yansıtabilecek ve aynı bölgede yaşamakta olan kişilerin lider olarak kırsal kalkınma projelerine katılması, hem sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak hem de projelerin başarısını arttıracaktır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından desteklenmiştir.

KAYNAKLAR

- Ayyıldız, T., 1975. Büyükdere köyünün sosyo-ekonomik yapısı. Atatürk Ün. Yay. No: 378, Ziraat Fak. Yay.No: 182, ERZURUM.
- Demir, O., 2010, Daphan Ovası Sulama Tesislerinden Yararlanan Tarım İşletmelerinin Fiziki ve Sosyo Ekonomik Kaynaklı İşletme Sorunları ve Çözüm Olanaklarının Belirlenmesi. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 41(1), 19-27, 2010.
- DPT 2000, Uzun vadeli strateji ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı. ANKARA.
- İşçil, N, 1977, Örneklemeye Yöntemleri. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay. No:13, ANKARA.
- Özkaya, T., Karaturhan, B., ve Boyacı, M., 1998, Kırsal kalkınmada çiftçi katılımının önemi üzerine bir araştırma – Halilibeyli Köyü Örneği – Ege Ün. Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi, İZMİR.
- Taluğ, C., 1975, Tarımda Teknolojik Yeniliklerin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma. AÜZF, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ANKARA.
- Tuğaç, A., 1970, Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması, Rapor, DPT, 860-SPO-198, ANKARA.
- Yamane, T., 1967, Elementary Sampling Theory. Printice-Hall. Inc. Engle Wood Cliffs NT.